

el ritme i cercar el moment crític. Ni la dinastia de Guifré, coincidint amb la Capitular de Kiersy, ni el trencament del vassallatge personal de Borrell II, ni els Usatges no esborren el principi monàrquic de la sobirania franca, que resta latent a les fórmules de la Cancelleria. La unió amb Aragó és decisiva, perquè dona al comte el prestigi d'un títol reial; és en aquest moment quan cessa la datació pels anys dels reis de França, l'onomàstica aragonesa entra a la família comtal, i la província eclesiàstica Tarraconense és organitzada canònicament. A Corbeil es desfà el suposat *imperi pirimenc*, i és atorgada de dret la independència del comtat de Barcelona. Aragó i Catalunya, en unir-se, tenien una constitució social i política tan diversa, que el resultat havia d'ésser un estat compost, la mal anomenada *confederació*. Però dins aquesta, cada país no s'acabà de definir del tot fins que les Diputacions fonamentaren llur paper polític, després de Casp, i sempre hi hagué lligams estrets d'ordre econòmic i personal, resumits en la persona reial. Aquesta entitat complexa i coherent és el que anomenem *Reialme*, *Senyoria* o *Corona* d'Aragó; dins d'ella, si de fet el pes de Catalunya fou gairebé sempre preponderant, el títol reial donà a Aragó el primer lloc en la gradació de dret. Entès això, convindria de plantejar altre cop l'incòmode problema de la numeració dels reis catalans. Quan Pere *el Cerimoniós* s'anomena Pere III obeeix un criteri dinàstic, de sang, i no pas territorial, que és el caire que prengué després de Casp i sobretot d'ençà de la Renaixença. Acaba dient que caldria arribar a una solució convencional.

Intervenien el *PRESIDENT* (el problema de la independència del comtat de Barcelona canvia d'aspecte segons que sigui exposat jurídicament o bé d'acord amb els fets; la independència fou un fet amb Borrell II, car aquest no renova el vassallatge a la nova dinastia capètida; Corbeil és un reconeixement jurídic, però ni Lluís IX no tenia autoritat a Catalunya, ni Jaume I al migdia de França; a partir de Borrell II els comtes haurien pogut titular-se reis com foren els casos d'Aragó i de Portugal; Aragó no podia pesar a causa del seu minso poblament, i si no hagués caigut del costat de Catalunya ho hauria fet del de Castella; la numeració tradicional catalana no és pas un caprici, sinó una realitat: no solament Pere III l'adopta, sinó també els seus successors i els arxivers de l'Arxiu Reial, i modernament la restableix íntegrament A. RUBÍ i LLUCH; una solució seria anomenar-los pel sobrenom) i els Srs. J. RUBÍ i BALAGUER (creu que la numeració catalana havent estat utilitzada per Pere *el Cerimoniós*, essent ben clar que Catalunya era el nervi de la Confederació, i existint una tradició de llarg temps establerta, no hi ha res que s'oposi al fet que nosaltres la seguim usant), C. MUÑOZ i ESPINALT, P. RIBERA, M. TARRADELL i el *COMUNICANT*. — R. ALBERT i LLAURÓ, Secretari.

31 gener 1953: Llengua i Literatura. — Presideix el Sr. PERE BOHIGAS.

El Sr. JORDI CARBONELL fa l'elogi d'E. Allison Peers, Professor de la Universitat de Liverpool, Membre corresponent de l'Institut, mort el dia 21 de desembre de 1952.

El Sr. GERMÀ COLON exposa la seva comunicació sobre *Els mots que designen «tardor» en català i en la Romània*.¹ El català és, dins la Romània, la sola llengua que no posseeix actualment un derivat d'*autumnus*. Estudia la introducció del concepte «tardor» com a conseqüència de la pressió escolar. Es tracta d'un espai de temps de gran importància en la vida agrícola: verema, recollida de les castanyes, acabament de les batudes, etc. La gent del camp anomenava aquesta època, més o menys determinada, amb un nom ben concret referit a aqueixos esdeveniments. La llengua de Roma adoptà un mot obscur, *autumnus*, que restà sempre una forma culta. Són adduits uns textos llatins que proven aquesta afirmació. En català el concepte «*autumnus*» és expressat per diverses denominacions que podem reduir a tres tipus: 1) estació serotina, retardada, així: *tardor*, *tardagó*, *darrevera*, etc.; 2) referència a una altra època de l'any: *primavera de l'hivern*, *entrada de l'hivern*; 3) al·lusió a alguna festivitat de ca-

1. Una versió ampliada, en castellà, d'aquesta comunicació, ha estat publicada a la "Revista de Filologia Española", XXXVII (1953), 194-215, i XXXVIII (1954), 246-250.

ràcter religiós-econòmic: *santmiquelada*. Amb l'ajut dels atles lingüístics de la Romània i de diversos diccionaris i glossaris dialectals podem constatar en tots els dominis lingüístics neollatins aquest mateix fet: denominacions paral·leles a les catalanes es troben ací i allà, gairebé soterrades, però, amb la imposició dels derivats d'*autumnus*. El mot culte, el mot creat i mantingut per l'escola, es va imposant: aviat aqueixes afloracions de denominacions populars s'acabaran d'extingir; sols el domini català resta ferm. En català antic trobem el mot *autumne*, d'indubtable origen culte: el constatem des del naixement de la literatura catalana fins a la darrereria del segle xv. Al segle xvii, en fra Miquel Agustí trobem la paraula *tardor*, esdevinguda avui la forma literària. És una forma que ve del nord del nostre domini i va imposant-se ràpidament. Des del moment que guanya Barcelona la capitalitat del domini, queda confirmada la seva fortuna. El mot *tardor* davalla cap al sud, i amb la llengua literària vola pertot arreu: escriptors balearics i valencians l'empren. Per què no tenim un derivat d'*autumnus*? El català conegué la gran decadència a partir del segle xvi: contràriament al que succeí en altres dominis, ni l'escola ni una llengua culta no imposaven una norma. Les denominacions populars continuaren vivint. Amb la Renaixença s'adoptà un mot nòrdic, i la llengua literària l'imposà. A Mallorca i a València, on l'influx d'aquesta és gairebé nul en el poble, la paraula *tardor* és desconeguda. La història de la difusió d'*autumnus* en les llengües neollatines té un cert paral·lisme amb la difusió de *tardor* en el domini català.

Intervenien els Srs. F. DURAN I CAÑAMERAS (no sentí dir *tardor* en la seva infantesa), M. COLL I ALENTORN (conegué d'infant el mot *tardor*, però s'adonava que tenia poca vitalitat), J. CARBONELL (cita *entrada d'hivern* com a sinònim popular aproximat de *tardor*) i el PRESIDENT (suggereix l'estudi de la traducció del Palladi feta per Ferrer Sayol i les d'altres tractats d'agricultura del període medieval).—CARME BOYÉ, Secretari.

4 febrer 1953: Art i Arqueologia. — Presideix el Sr. J. DE C. SERRA I RÀFOLS.

El PRESIDENT presenta un exemplar d'*Ilduro* (*Estudi arqueològic i topogràfic des dels temps prehistòrics fins a la destrucció d'Iluro*), treball coronat l'any 1949 amb el Premi Rubió i Lluch de la S. C. E. H., publicat recentment per l'Institut, formant part de les «Memòries» de la seva Secció Històrico-Arqueològica.

El Sr. MIQUEL TARRADELL s'ocupa de *Noves descobertes arqueològiques al Marroc*. Es refereix a la comunicació que presentà fa dos anys exposant el resultat de les seves excavacions al Marroc espanyol, especialment a Lixus, on han estat fetes les descobertes més interessants corresponents a les èpoques púnica i romana. Des d'aleshores, diu, més que no pas fer noves troballes, han estat suscitats nous problemes. Lixus és, segons els textos d'època romana, amb Cadis i Utica, la més vella ciutat fundada pels fenicis a la Mediterrània occidental: el temple de Cadis fou erigit l'any 1200 abans de J.C.; Utica, poc temps després. Bé que les excavacions no han donat cap objecte que pugui ésser datat amb seguretat abans del segle vi abans de J.C., els materials trobats són importants per a l'estudi de la colonització fenicio-púnica a l'extrem occidental del món antic. Els treballs a Lixus s'han fet seguint dues orientacions: buscar la ciutat fenícia, i excavar sistemàticament tot el recinte. Anteriorment ja s'hi havien fet excavacions per francesos i espanyols, en les quals es descobriren restes d'una fàbrica de conserva de peix i de garum d'època romana. Però les troballes més importants són les d'època anterior a la colonització romana, sobretot els materials corresponents a la colonització fenicio-púnica que interessin per a l'estudi d'aquesta civilització a l'extrem occidental del món antic. A part un escarabeu egipci i una esfínx de marbre, part d'un tros de divinitat púnica, el que té més interès és la ceràmica, puix que ens dona tipus que permeten d'establir una pauta cronològica aplicable al nord d'Àfrica occidental i a bona part de la Península Ibèrica: hom hi ha